

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 18. června 2019 ve věci č. 74768/10 – *Chernega a ostatní proti Ukrajině*

Senát čtvrté sekce Soudu většinou šesti hlasů proti jednomu rozhodl, že v souvislosti s násilným vytlačení ekologických aktivistů protestujících proti kácení parku pracovníky bezpečnostní agentury za pasivního přihlížení policie nedošlo k hmotněprávnímu porušení článku 3 Úmluvy. Dané ustanovení bylo podle jednomyslného názoru Soudu naopak porušeno, jelikož vyšetřování předmětných událostí nebylo účinné. Soud rovněž jednomyslně rozhodl o porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy tím, že se stěžovatelé nemohli osobně zúčastnit jednání před odvolacím soudem, ač to zájmy spravedlnosti s ohledem na povahu přezkoumávaných otázek vyžadovaly, a o neporušení práva stěžovatelů na pokojné shromažďování dle článku 11 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovateli bylo 11 osob, které se zúčastnily protestů proti kácení stromů v parku za účelem výstavby městského okruhu. Plány na výstavbu silnice byly zveřejněny v roce 2003 a od té doby byly ostře mediálně sledovány. Samotné kácení bylo zahájeno v květnu 2010, což vyvolalo protesty místních obyvatel. Část demonstrantů, včetně některých stěžovatelů, se snažila kácení fyzicky zabránit tím, že chránili stromy vlastním tělem anebo blokovali průjezd těžké technice. To vedlo k potyčkám s dřevorubci a bezpečnostní agenturou, která byla najata k ochraně objektu, jenž nejprve nebyl prostorově označen a posléze jen pomocí červenobílé pásky. Na místě byla pasivně přítomna i policie. K hlavnímu střetu došlo v květnu 2010, kdy byli demonstranti, včetně stěžovatelů, obklíčeni příslušníky bezpečnostní služby a zatlačeni do úzkého kruhu. V nastalém zmatku nebyla zřetelně slyšet výzva k opuštění prostoru. Ta navíc pravděpodobně zazněla až v době, kdy byli demonstranti obklíčeni, a tudíž jí ani nemohli uposlechnout. Ani tehdy však policie do chodu událostí nevstoupila. Zapojila se teprve do odvádění obklíčených demonstrantů z místa, kdy část z nich zatkla. Tyto osoby byly následně obviněny a uznány vinnými z přestupku neuposlechnutí výzvy úřední osoby, přičemž jim byly uloženy peněžité tresty, popř. trest odnětí svobody v délce až na 15 dnů.

Podobné události se odehrály také o několik dní později. Dle tvrzení demonstrantů jim dřevorubci vyhrožovali újmou na zdraví dokonce se zapnutými motorovými pilami. Dva stěžovatelé utrpěli při střetech s bezpečnostní službou zranění, která doložili lékařskými zprávami. Policie byla znovu na místě přítomna, avšak nezakročila ani přes volání stěžovatelů o pomoc. O průběhu části událostí byl pořízen audiovizuální záznam. V návaznosti na popsané události byla zahájena celá řada správních a soudních řízení, a to jak proti stěžovatelům, tak i stěžovateli proti nejrůznějším orgánům a osobám.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K ODPOVĚDNOSTI STÁTU ZA PRŮBĚH POPSANÝCH UDÁLOSTÍ

Nejdříve se Soud zabýval otázkou, nakolik je státu přiřitatelné jednání bezpečnostní agentury, jejímž vlastníkem sice bylo město, ovšem k ochraně staveniště byla povolána na základě smlouvy s hlavním dodavatelem stavebních prací, jímž byla soukromá společnost. Soud připomněl, že otázka, zda je jednání osoby přiřitatelné ve světle Úmluvy státu, vyžaduje posouzení více faktorů, z nichž žádný není

sám o sobě rozhodující. Patří k nim zejména způsob jmenování, dohled a odpovědnost, cíle, pravomoci a poslání dané osoby (V. K. *proti Rusku*, č. 68059/13, rozsudek ze dne 7. března 2017, § 175). Odpovědnost státu však může založit i povědomí anebo tiché schvalování jednání soukromé osoby ze strany úřadů (*Kypr proti Turecku*, č. 25781/94, rozsudek velkého senátu ze dne 10. května 2001, § 81). Stát může být konečně uznán odpovědným i tam, kde úřední osoby jednaly nad rámec svých pravomocí nebo v rozporu s udělenými pokyny (*Moldovan a ostatní proti Rumunsku* (č. 2), č. 41138/98 a 64320/01, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2005, § 94). Soud učinil závěr, že jednání bezpečnostní agentury bylo přiřítelné státu především proto, že při mnoha klíčových událostech, při nichž proti protestujícím zasahovala, přihlížela policie, která však zůstala tváří v tvář těmto potyčkám nečinná (srov. *Koval a ostatní proti Ukrajině*, č. 22429/05, rozsudek ze dne 15. listopadu 2012, § 56 a 78).

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Tři stěžovatelé namítali, že došlo k porušení hmotněprávní a dva současně i procesní složky zákazu mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení.

a) *Námítka porušení hmotněprávní složky*

Třetí stěžovatel spatřoval porušení tohoto práva v tom, že byl ohrožován zapnutou motorovou pilou, čemuž policie jen pasivně přihlížela. Soud tuto námitku označil za zjevně neopodstatněnou, neboť zjištěními v rámci vyšetřování bylo dané tvrzení v podstatě vyvráceno.

Sedmý a devátý stěžovatel tvrdili, že byli za přihlížení policie surově zbiti příslušníky bezpečnostní agentury. Soud podtrhl, že projednávaná věc nepatří k těm, kdy je na příslušných úřadech, aby předložily relevantní informace o průběhu událostí, protože se nacházejí výhradně v jejich dispozici. Dále poznamenal, že navzdory množství existujících videozáznamů o průběhu událostí nelze určit konkrétní osoby, jež způsobily stěžovatelům zranění. Oproti jiným stížnostem nejde ani o situaci, kdy byly vůči stěžovatelům použity represivní prostředky, jako je slzný plyn, obušky apod. Dostupné důkazy naopak dokládají, že demonstrující se v rozhodné době snažili aktivně zabránit kácení stromů, čímž se dostali do střetu s příslušníky bezpečnostní služby a dalšími osobami. Snahu těchto osob vytlačit nebo vyvést protestující stěžovatele z oblasti vyhrazené pro kácení stromů nelze dle Soudu bez dalšího považovat za rozpornou s článkem 3 Úmluvy. Dle Soudu se stěžovatelům nepodařilo splnit požadovaný důkazní standard „nade vši rozumnou pochybnost“, a proto rozhodl, že nebylo prokázáno, že by se stali oběťmi nelidského či ponižujícího zacházení.

b) *K porušení požadavku na účinné vyšetřování*

Šestý a devátý stěžovatel doložili lékařské zprávy osvědčující, že v důsledku událostí utrpěli zranění. Jejich tvrzení špatného zacházení bylo tudíž hájitelné, čemuž odpovídala povinnost příslušných orgánů provést účinné vyšetřování. Vyšetřování přitom lze mít za účinné, jestliže proběhlo urychleně, bylo důkladné, pod veřejným dohledem a obětem nebo jejich příbuzným bylo umožněno se ho aktivně účastnit.

V projednávané věci skončilo vyšetřování rozhodnutím státního zástupce o odložení věci. Policie stěžovatelům setrvale odmítala poskytovat informace o průběhu vyšetřování a rozhodnutích, která byla vydána, a stěžovatelé ani nebyli přizváni k prováděným úkonům. V důsledku toho jim byla odepřena praktická možnost podat proti rozhodnutí o odložení věci opravné prostředky nebo jinak hájit své zájmy. Soud na tomto základě shledal, že článek 3 Úmluvy byl ve své procesní složce porušen.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

První a druhý stěžovatel, kteří byli po protestech zadrženi, dále namítali, že bylo porušeno jejich právo na spravedlivý proces, neboť jim odvolací soud neumožnil zúčastnit se osobně jednání, byť na něm přehodnotil skutkové závěry soudu prvního stupně.

Soud předeslal, že na základě odvolání stěžovatelů posuzoval odvolací soud nejen právní, ale i skutkové otázky. Nadto se zabýval přiměřeností trestů, které byly stěžovatelům uloženy, což zahrnovalo i hodnocení jejich osobnosti. Zájmy spravedlnosti vzhledem k povaze zkoumaných otázek vyžadovaly, aby odvolací soud zajistil účast stěžovatelů na jednání a umožnil jim vyjádřit se k věci. Na tom nic nemění ani skutečnost, že právní zástupce stěžovatelů jejich účast na jednání výslovně nepožadoval. Jedině tak totiž odvolací soud mohl v souladu se zásadami ústnosti a přímosti hodnotit důkazy vážící se k jejich osobnosti. Stěžovatelé přesto nebyli informováni o místě a termínu jednání před odvolacím soudem, ač to vnitrostátní právo vyžadovalo. Použitelná úprava stěžovatelům ani neposkytovala možnost, jak se z vazby domoci osobní účasti na jednání odvolacího soudu. Jelikož se stěžovatelé tohoto práva platně nevzdali, Soud konstatoval porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

D. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 11 ÚMLUVY

Všichni stěžovatelé namítali, že v důsledku popsanych událostí bylo porušeno jejich právo se pokojně shromažďovat ve smyslu článku 11 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Soud předně řadu stížnostních námitek odmítl. To platí především pro tvrzení třetího stěžovatele, který měl být ohrožován motorovou pilou, a to ze stejných důvodů jako na poli článku 3 Úmluvy. Dále Soud považoval za nepodloženou námitku, že protestujícím bylo ústně vyhrožováno. Nic takového ze spisu a dostupných záznamů nevyplývalo. Stěžovatele nelze považovat za oběti porušení Úmluvy ani stran námitky vystavení riziku úrazu v důsledku padajících stromů. Konečně Soud uvedl, že se nepodařilo zjistit totožnost většiny protestujících. Situace na místě byla nepřehledná do té míry, že nelze určit, v jakém rozsahu a zda vůbec byli stěžovatelé fyzickým zásahem dotčeni. Jejich námitky jsou proto zjevně neopodstatněné nebo neslučitelné s ustanoveními Úmluvy *ratione personae*. Soud se proto následně zabýval pouze doloženými námitkami použití násilí vůči stěžovatelům a jejich zadržení a stíhání.

b) K odůvodněnosti

Soud připomněl, že má-li být zásah do svobody pokojně se shromažďovat slučitelný s článkem 11 Úmluvy, musí být stanoven zákonem, sledovat legitimní cíl a být nezbytný v demokratické společnosti. Při posuzování přiměřenosti zásahu je nutno zohlednit různé okolnosti věci, včetně např. povahy a závažnosti sankcí, které byly stěžovatelům uloženy. Sankce, které jsou svou povahou trestní, typicky zbavení svobody, vyžadují zvláště přesvědčivé důvody a jsou stěžejí použitelné vůči účastníkům pokojných protestů. Kromě povinnosti orgánů státu nezasahovat do výkonu práva pokojně se shromažďovat vyplývá z článku 11 Úmluvy také jejich pozitivní závazek přijímat opatření k zajištění účinného výkonu tohoto práva. To znamená, že vnitrostátní orgány mají zajistit klidný průběh demonstrací a bezpečnost zúčastněných osob.

Soud nejprve zkoumal, zda došlo k zásahu do práva stěžovatelů zaručeného v článku 11 Úmluvy. Konstatoval, že opatření, jako je vytlačení protestujících, jejich zadržení nebo uložení sankcí za účast na shromáždění, představují zásah ve smyslu daného ustanovení. Ve vztahu k osmi stěžovatelům tak dovodil, že k zásahu došlo, zatímco u zbytku byl opačného názoru.

Dále posuzoval, zda byly splněny podmínky zákonnosti a legitimacy zásahu. Zásah byl dle Soudu opřen o ustanovení zákona o přestupcích, které v případě neuposlechnutí výzvy úřední osoby připouštělo užití shora uvedených opatření. V této souvislosti Soud zdůraznil, že podobné protesty, jejichž účelem je zabránit určité činnosti, jsou z povahy věci protiprávní, a proto nedává smysl lpět na požadavku, aby byly dopředu ohlašovány. Soud přijal vysvětlení vlády, že zásah sledoval legitimní cíl spočívající v ochraně zdraví a bezpečnosti stěžovatelů. Na realizaci projektu měly zájem další osoby, ať již z hlediska urbanistického rozvoje lokality, ekonomických příjmů či zaměstnanosti, a proto zásah sledoval také ochranu práv a svobod jiných.

V posledním kroku Soud posuzoval přiměřenost zásahu. V obecné rovině Soud poznamenal, že projekt kácení části parku byl naplánován a veřejnosti znám delší dobu. Svůj nesouhlas vůči němu tak

stěžovatelé mohli projevit již dříve, typicky ve stádiu územního plánování, a jiným než obstrukčním způsobem. Využili však pouze svého petičního práva. Úřady v návaznosti na tuto kritiku rozhodly vysázet značné množství stromů na jiném místě.

Rozkaz policie k opuštění prostoru nebyl zřetelně vysloven s použitím prostředků zesilujících hlas a vyřkla jej osoba v občanském oděvu bez označení, že jde o příslušníka policejního sboru, načež byli stěžovatelé a další protestující obklíčeni příslušníky bezpečnostní služby. Na místě panoval zmatek a hluk, z čehož lze usuzovat, že policejní výzva nemusela být zřetelně slyšet. Z pohledu demonstrantů se navíc mohlo zdát nejasné, kdo odpovídá za bezpečnostní situaci a kdo je oprávněn vydávat závazné pokyny k vyklizení prostoru, neboť na místě byli kromě policistů také příslušníci bezpečnostní služby a další osoby v občanském oblečení, které zjevně vydávaly rozkazy k zákroku.

Soud považoval za nepatřičné, že vnitrostátní orgány přičetly k tíži stěžovatelů, že neuposlechli výzvy k opuštění prostoru. Bylo především na nich, aby přihlédly k tomu, jaký vliv mohl mít chaos, hluk a možné zmatení stěžovatelů na jejich rozhodnutí setrvat v prostoru určeném ke kácení stromů. Vnitrostátní soudy však této povinnosti nedostály. Stejně tak dostatečně nezdůvodnily, proč považovaly za nezbytné uložit prvnímu a druhému stěžovateli trest odnětí svobody v délce až 15 dnů. Nedostatek odůvodnění výše trestu je tím spíše zarážející, že jiným demonstrantům, kteří byli ve srovnatelném, ne-li stejném postavení, byl uložen pouze peněžitý trest v relativně nízké výši. Soud proto konstatoval, že k porušení práv prvního a druhého stěžovatele podle článku 11 Úmluvy došlo, neboť jim uložené sankce byly nepřiměřené.

Naopak ve vztahu k třetímu a pátému stěžovateli Soud dospěl k závěru, že jejich jednání bylo prokazatelně obstrukční, když vědomě odmítali uposlechnout policejní výzvy k vyklizení prostoru. Dle Soudu proto museli očekávat určitou reakci spočívající v odvezení z místa kácení a následně v podobě uloženého peněžitého trestu. K porušení jejich svobody shromažďování tedy nedošlo. K témuž závěru Soud dospěl i ve vztahu k šestému stěžovateli. U něho Soud konstatoval, že jeho jednání bylo obstrukční, když výslovně uvedl, že se po propuštění hodlá vrátit na místo kácení stromů a pokračovat v bránění těžbě vlastním tělem. Za takové situace nelze považovat za nepřiměřené, byli uznáni vinnými ze spáchání přestupku a krátkodobě vzati do vazby.

Sedmý a devátý stěžovatel byli v průběhu demonstrací zraněni příslušníky bezpečnostní služby. Vnitrostátní právo přitom neopravňovalo tyto osoby k tomu, aby vystupovaly jako pořádková služba a zajišťovaly kontrolu nad davem nacházejícím se na veřejném prostranství. Podle vnitrostátního práva i mezinárodně uznaných postupů jsou příslušníci soukromých bezpečnostních agentur – s výjimkou sebeobrany nebo krajní nouze – i na zřetelně ohraničeném pozemku oprávněni pouze odepřít vstup třetím osobám, nikoli však použít proti nim fyzickou sílu. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, musí za tímto účelem požádat o součinnost policii. V projednávané věci nebylo místo kácení stromů nejdříve vůbec viditelně ohraničeno a k jeho vymezení páskou došlo až v okamžiku, kdy již byli uvnitř vyhrazeného areálu demonstranti přítomni. Opožděné vymezení území, na které neměli účastníci protestů vstupovat, vedlo pouze k vyostření situace a zvýšení napětí. Zadruhé, proti demonstrantům prokazatelně zasahovali příslušníci bezpečnostní služby, nikoli policisté, kteří povětšinou pasivně postávali stranou. Zatřetí, vyhocení situace nebylo překvapivé, neboť protesty probíhaly na místě již delší dobu a dalo se očekávat, že při zahájení těžby se zvýší riziko konfliktu. To se ostatně odrazilo i v tom, že na místě byl rozmístěn vysoký počet policistů. Začtvrté, nepřehlednost situace a nejasnost stran pozice a pravomocí bezpečnostní služby byla umocněna tím, že na místě fakticky vydávaly povely i osoby v občanském oblečení, u nichž nebyla zřejmá jejich příslušnost k některé ze zasahujících skupin osob. Soud zdůraznil, že je porušením svobody shromažďování, nedostojí-li stát své povinnosti náležitě regulovat a přerozdělit odpovědnost za dohled nad klidným průběhem demonstrací, plnění svých funkcí přeneše na soukromé bezpečnostní služby a pak zaujme zcela pasivní postoj k udržování klidného průběhu demonstrace a zajišťování bezpečnosti demonstrantů. Vzhledem k uvedeným pochybením Soud konstatoval, že vnitrostátní orgány

nedostály svým pozitivním závazkům k zajištění pokojného průběhu shromáždění. Článek 11 Úmluvy tudíž byl porušen.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Pinto de Albuquerque se v částečně nesouhlasném stanovisku rozešel s většinou ohledně dílčích závěrů stran nepřijatelnosti stížnosti třetího stěžovatele na poli článku 3 Úmluvy, hmotněprávního porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k sedmému a devátému stěžovateli a závěru o neporušení článku 11 Úmluvy u třetího, čtvrtého, pátého a šestého stěžovatele. Většině zejména vytkl, že u námitek na poli článku 3 Úmluvy vychází především z podání vlády a že u námitek na poli článku 11 Úmluvy neprovádí důkladnější vážení nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti.